

ELEANOR SHARPSTON

F?TANÁCSNOK INDÍTVÁNYA

Az ismertetés napja: 2016. március 10.(1)

C?543/14. sz. ügy

Ordre des barreaux francophones et germanophone és társai

Vlaams Netwerk van Verenigingen waar armen het woord nemen ASBL és társai

Jimmy Tessens és társai

Orde van Vlaamse Balies

Ordre des avocats du barreau d'Arlon és társai

kontra

Conseil des ministres

(a Cour constitutionnelle [alkotmánybíróság, Belgium] által benyújtott el?zetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Héa – 2006/112/EK irányelv – Érvényesség és értelmezés – Ügyvédi szolgáltatások – Héamentesség hiánya – Igazságszolgáltatáshoz való jog – Ügyvédi segítség igénybevételéhez való jog – A fegyveregyenl?ség elve – Jogi segítségnyújtás”

1. Egy, a hatodik héairányelv(2) óta hatályban lév? átmeneti rendelkezés alapján, amelyet eredetileg 1978. január 1?jét?l öt éven keresztül kellett volna alkalmazni, de még ma is a hatályos héairányelv(3) részét képezi, Belgium az ügyvédi szolgáltatásokat 2013. december 31?ig mentesítette a héa alól. Belgium az egyetlen tagállam, amely élt ezzel az eltérési lehet?séggel.
2. Számos belga ügyvédi kamara és sok emberi jogi és humanitárius egyesület, valamint olyan magánszemélyek, akiknek héaköteles ügyvédi munkadíjat kellett fizetniük, eljárást indítottak a Cour constitutionnelle (alkotmánybíróság) el?tt, amelynek keretében megtámadták a mentesség 2014. január 1?jei eltörlését. Érvelésük középpontjában az állt, hogy a peres eljáráshoz kapcsolódó költségek így bekövetkezett növekedése az igazságszolgáltatáshoz való jog érvényesülésének számos biztosítékát sérti.
3. E kérdések elbírálását megelő?z?en a Cour constitutionnelle (alkotmánybíróság) el?zetes döntéshozatal iránti kérelemmel fordul a Bírósághoz a héairányelv egyes rendelkezéseinek értelmezését és érvényességét illet?en.

Jogi háttér

Nemzetközi egyezmények

4. Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény (a továbbiakban: EJE)(4) 6. cikkének (1) bekezdése különösen úgy rendelkezik, hogy „[m]indenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és észszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően”. A bűncselekménnyel gyanúsított személy 6. cikk (3) bekezdésben biztosított minimumjogai között szerepel az a jog, hogy „személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessen, és ha nem állnak rendelkezésre eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyenesen rendeljenek ki számára ügyvédet”.
5. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (a továbbiakban: PPJE)(5) 14. cikkének (1) bekezdése közelebbről úgy rendelkezik, hogy „[a] bíróság előtt mindenki egyenlő. Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelezéseit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el”. A 14. cikk (3) bekezdésének b) és d) pontja értelmében az ellene emelt vád elbírálásakor mindenkinek teljes és egyenlő joga van „az általa választott védővel való érintkezésre” és arra, hogy „a tárgyaláson személyesen jelen lehessen, személyesen vagy az általa választott védő útján védekezhessen; amennyiben védője nincsen, tájékoztassák a védő választására vonatkozó jogáról; és minden olyan esetben, ha az igazság érdekei ezt megkövetelik, hivatalból védőt rendeljenek ki számára, és pedig ingyenesen, amennyiben nem rendelkezik a védő díjazásához szükséges anyagi eszközökkel”.
6. A környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló egyezmény (a továbbiakban: Aarhusi Egyezmény)(6) 9. cikke az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésre vonatkozik.
7. Az említett cikk (1)–(3) bekezdése olyan eljárások biztosítását írja elő, amelyek lehetővé teszik a nyilvánosság tagjai számára környezetvédelmi intézkedések vagy mulasztások meghatározott típusainak közigazgatási és/vagy bírósági felülvizsgálatát. Az (1) és (2) bekezdés rögzíti, hogy az egyezményben részes valamennyi fél biztosítja az említett eljárásokat „nemzeti jogszabályainak keretein belül”, míg a (3) bekezdés „a nemzeti jogrendszerben lefektetett kritériumok[ra], amennyiben vannak ilyenek”, és „a környezetre vonatkozó nemzeti jog rendelkezéseinek” való ellentmondásra hivatkozik.
8. A (4) bekezdés úgy rendelkezik, hogy az (1)–(3) bekezdésben jelzett eljárások „elégséges és hatékony jogorvoslást kell, hogy biztosítsanak, többek között, amennyiben szükséges, a vitatott tevékenység felfüggesztése árán, méltányos, időszerű és nem kizáró módon költséges eljárást követve”, míg az (5) bekezdés szerint valamennyi fél „megvizsgálja olyan megfelelő mechanizmusok létesítésének lehetőségét, amelyeknek keretében segítséget nyújtanának az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést akadályozó pénzügyi és egyéb korlátok elmozdításához vagy csökkentéséhez”.

Az Európai Unióról szóló szerződés

9. Az EUSZ 9. cikk értelmében: „Az Unió minden tevékenysége során tiszteletben tartja a polgárai közötti egyenlőség elvét [...]”

Az Európai Unió Alapjogi Chartája

10. Az Európai Unió Alapjogi Chartájának (a továbbiakban: Charta)(7) 20. cikke értelmében: „A törvény előtt mindenki egyenlő.”

11. „A hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jog” címet viselő 47. cikk értelmében:

„Mindenkinek, akinek az Unió joga által biztosított jogait és szabadságait megsértették, az e cikkben megállapított feltételek mellett joga van a bíróság előtti hatékony jogorvoslathoz.

Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által megelvezően létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és észszerű időn belül tárgyalja. Mindenkinek biztosítani kell a lehetőségét tanácsadás, védelem és képviselő igénybevételéhez.

Azoknak, akik nem rendelkeznek elégséges pénzeszközökkel, költségmentességet kell biztosítani, amennyiben az igazságszolgáltatás hatékony igénybevételéhez erre szükség van.”

12. Az 51. cikk (1) bekezdése értelmében a Charta rendelkezéseinek címzettjei – a szubszidiaritás elvének megfelelő figyelembevételével mellett – az Unió intézményei, szervei és hivatalai, valamint a tagállamok annyiban, amennyiben az Unió jogát hajtják végre.

13. Az 52. cikk (1) bekezdése értelmében:

„Az e Chartában elismert jogok és szabadságok gyakorlása csak a törvény által, és e jogok lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. Az arányosság elvére figyelemmel, korlátozásukra csak akkor és annyiban kerülhet sor, ha és amennyiben az elengedhetetlen és ténylegesen az Unió által elismert általános érdek célkitűzéseket vagy mások jogainak és szabadságainak védelmét szolgálja.”

14. Az 52. cikk (3) bekezdése értelmében:

„Amennyiben e Charta olyan jogokat tartalmaz, amelyek megfelelnek az emberi jogok és alapvető szabadságok védelmére szóló európai egyezményben biztosított jogoknak, akkor e jogok tartalmát és terjedelmét azonosnak kell tekinteni azokéval, amelyek az említett egyezményben szerepelnek. Ez a rendelkezés nem akadályozza meg azt, hogy az Unió joga kiterjedtebb védelmet nyújtson.”

A héairányelv

15. A héairányelv 1. cikkének (2) bekezdése értelmében:

„A közös [héarendszer] alapelve, hogy a termékekre és szolgáltatásokra az ezek árával pontosan arányban álló általános fogyasztási adó kerüljön alkalmazásra, függetlenül a termelési és értékesítési folyamatban az adófizetési kötelezettség keletkezését megelőző ügyletek számától.

A [héát] minden ügylet esetében a termékek vagy szolgáltatások ára alapján, az adott termékekre vagy szolgáltatásokra alkalmazandó adómérték szerint kell kiszámítani, és a különböző költségelemek által közvetlenül viselt adóösszeg levonását követően kell felszámítani.

A közös [héarendszert] a kiskereskedelmi szakasszal bezárólag kell alkalmazni.”

16. A 2. cikk (1) bekezdésének c) pontja szerint a héa hatálya alá tartozik az „egy tagállamon belül az adóalanyként eljáró személy által ellenérték fejében teljesített szolgáltatásnyújtás”.

17. A 97. cikk szerint az általános héamérték nem lehet kevesebb, mint 15%. A 98. cikk szerint ugyanakkor a tagállamok egy vagy két kedvezményes adómértéket alkalmazhatnak a III. mellékletben szereplő kategóriák termékértékesítéseire és szolgáltatásnyújtásaira. A III. mellékletben szereplő felsorolás nem tartalmazza az ügyvédi szolgáltatásokat. Mindazonáltal a 15. pontban szerepelnek „a tagállamok által jótékonyági szervezetként elismert, jóléti, illetve társadalombiztosítási munkát végző szervezetek által [helyesen: a tagállamok által szociális jellegűnek elismert, segítségnyújtási, illetve szociális biztonsággal összefüggő munkát végző intézmények által] végzett termékértékesítések és szolgáltatásnyújtások, amennyiben ezek a 132., 135. és 136. cikk értelmében nem élveznek mentességet”.(8)

18. A 132. cikk (1) bekezdése „[e]gyes közhasznú tevékenységek adómentesség[ének]” több esetét sorolja fel. Ezek a tevékenységek sem tartalmazzák az ügyvédi szolgáltatásokat. A g) pontban szerepelnek „a szociális gondozással és szociális biztonsággal szorosan összefüggő szolgáltatások és termékértékesítések, beleértve a szociális otthonok, közintézmények vagy egyéb, az érintett tagállam által szociális jellegűnek elismert intézmények szolgáltatásait és termékértékesítéseit”.

19. A 168. cikk értelmében:

„Az adóalany, amennyiben a termékeket és szolgáltatásokat az adóköteles tevékenységének folytatása szerinti tagállamban adóköteles tevékenységéhez használja fel, jogosult az általa fizetendő adó összegéből levonni a következő összegeket:

a) a részére más adóalany által teljesített vagy teljesítendő termékértékesítés vagy szolgáltatásnyújtás után az ebben a tagállamban fizetendő vagy megfizetett [héát];

[...]”

20. A 371. cikk szerint „[a]zok a tagállamok, amelyek 1978. január 1-jén mentesítették a X. melléklet B. részében felsorolt ügyleteket, az egyes érintett tagállamokban az említett időpontban fennálló feltételek mellett továbbra is mentesíthetik azokat”. A X. melléklet „A tagállamok által továbbra is mentesíthető ügyletek” címet viselő B. részének 2) pontjában szerepelnek az „alkotók, művészek és előadóművészek, ügyvédek és egyéb szabadfoglalkozásúak által nyújtott, az orvosi és paramedicinális szolgáltatásoktól eltérő szolgáltatások”, néhány kivétellel, amelyek nem relevánsak a jelen eljárás szempontjából.(9)

A belga jog

21. A belga alkotmány 23. cikkének (2) bekezdése többek között mindenki számára biztosítja a jogi segítségnyújtáshoz való jogot.

22. A belga héakódex 44. cikke (1) bekezdésének 1. pontja 2013. december 31-ig úgy rendelkezett, hogy mentesek a héa alól azok a szolgáltatások, amelyeket szokásos tevékenységük végzésének keretében az ügyvédek(10) nyújtanak. Ezek a szolgáltatások a héa 1971. január 1-jén történt belgiumi bevezetése óta mentességet élveztek. Az elzetes döntéshozatalra utaló végzésben idézett parlamenti dokumentumokból kiderül, hogy a mentesség biztosításának és az azt követő fenntartásának célja az volt, hogy elkerüljék a bírósághoz fordulás költségeinek további növelését.

23. A 2013. július 30-i törvény(11) 60. és 61. cikke (a továbbiakban együtt: a vitatott intézkedés) 2014. január 1-jei hatállyal eltörölte ezt a mentességet. Az elzetes döntéshozatalra utaló végzésben idézett parlamenti dokumentumokból kiderül, hogy a tágabb értelemben vett cél egy rendellenes helyzet rendezése, a belga jog és a többi tagállam joga közötti összhang megteremtése és a versenytorzulások megszüntetése, valamint ezzel párhuzamosan egy költségvetési cél teljesítése volt.

24. Belgiumban az általános héamérték 21%.

25. A bíróságokról szóló belga törvénykönyv 446b. cikke szerint az ügyvédek a munkadíjukat „a feladataik ellátása során tőlük elvárt körülményekkel” szabadon állapíthatják meg. Az összeg nem függhet kizárólag az eljárás eredményétől. A „tisztes és mérsékelt” mértéket meghaladó munkadíjat a hatáskörrel rendelkező ügyvédi kamarai tanács csökkenti.

26. A gyakorlatban a munkadíjat az ügyvéd és az ügyfél között kötött megállapodással határozzák meg az alábbi négy mód egyike alapján: óradíj; az ügy jellegétől függő átalánydíj; a követelés értéke alapján meghatározott, de az eljárás kimenetelétől függően valamely minimum és maximum érték között mozgó összeg; és (rendszeres ügyfelek esetében) megújuló díjazás, amelyet annyszor vagy akkor kell megfizetni, ahányszor vagy amikor egy adott munkamennyiség elvégzésre került.(12)

Az eljárás és az elterjesztett kérdések

27. 2013. november és 2014. február között négy kereset érkezett a Cour constitutionnelle-hez (alkotmánybíróság), amelyek mindegyike a vitatott intézkedést támadta.

28. Az első keresetet az Ordre des barreaux francophones et germanophone (francia és német nyelvű ügyvédi kamarák tanácsa) nyújtotta be számos egyesülettel együtt, amelyek célja nagyrészt az igazságszolgáltatás területéhez kapcsolódik – ideértve az emberi jogokat és a munkavállalók, valamint a társadalom hátrányos helyzetű tagjainak védelmét –, és amelyek az ügyvédi szolgáltatások igénybevétele esetén nem a héa levonására jogosító helyzetben lévő adóalanyok. A második keresetet számos olyan magánszemély (a továbbiakban: Jimmy Tessens és társai) nyújtotta be, akik földterületek kisajátításának megtámadása céljából erre szakosodott ügyvéd szolgáltatását vették igénybe, és az ügyvéd munkadíja 21%-kal nőtt meg, amelyet magánszemélyként nem jogosultak levonni. A harmadik felperes az Orde van Vlaamse Balies (a flamand ügyvédi kamarák tanácsa) volt. A negyedik keresetet 11 francia nyelvű ügyvédi kamarai tanács és egy egyéni ügyvéd együttesen nyújtotta be. A Conseil des barreaux européens (Európai Ügyvédi Kamarák Tanácsa, a továbbiakban: CCBE) engedélyt kapott arra, hogy a második, harmadik és negyedik ügyben beavatkozóként beadványokat nyújtson be.

29. Elzetes döntéshozatalra utaló végzésében a Cour constitutionnelle (alkotmánybíróság) ismerteti a felperesek elzetes döntéshozatal iránt kérelem szempontjából releváns érveit.

30. Elször is arra hivatkoznak, hogy a vitatott intézkedés a tisztességes tárgyaláshoz való

joggal összefüggésben megakadályozza a bírósághoz fordulás jogának és az ügyvédi segítség igénybevételehez való jog gyakorlását, és ezt a költségmentesség rendszerének semmilyen változtatása nem ellensúlyozza.

31. Másodszor, a vitatott intézkedés az ügyvédi szolgáltatásokat a közönséges termékértékesítéssel és szolgáltatásnyújtással közös alapra helyezi, míg az alapvető jogok gyakorlásához kapcsolódó termékértékesítések és szolgáltatásnyújtások a pénzügyi hozzáférhetőség biztosítása érdekében mentesek a hía alól.

32. Harmadszor, az ügyvédi szolgáltatásokat nem lehet más szabadfoglalkozásokhoz hasonlítani, mivel azok a jogállamiságra jellemzőek és ahhoz elengedhetetlenek.

33. Negyedszer, a vitatott intézkedés hátrányosan megkülönbözteti azokat a jogalanyokat, akik adóköteles ügyleteikhez nem adóalanyként vesznek igénybe ügyvédi szolgáltatásokat, és akik ezért e szolgáltatások tekintetében nem tudják levonni a héát; emellett az ilyen személyek gyakran gazdaságilag kiszolgáltatottabb helyzetben vannak.

34. Ötödször, másodlagosan, kedvezményes héamértéket kellett volna alkalmazni az ügyvédi szolgáltatások természetének tükrözése céljából, mivel azok az orvosi szolgáltatásokhoz hasonlóak, és az e szolgáltatásokhoz való hozzáférés alapvető jog, nem pedig luxus.

35. Végül, a jogalkotónak a magánszemélyek által a hatósággal szemben indított eljárásai esetében felmentést kellett volna adnia a felek közötti méltányos egyensúly biztosítása érdekében.

36. A Cour constitutionnelle (alkotmánybíróság) megvizsgálta az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: strasbourgi bíróság) az EJEE 6. és 14. cikkel kapcsolatos számos ítéletét, és megállapította, hogy a jogalkotónak konkrétan meg kell határoznia az olyan alapelvek tartalmát, mint a bírósághoz fordulás joga és a felek közötti fegyveregyenlőség.

37. Ezt követően megjegyzi, hogy az ügyvédi szolgáltatások költségének 21%-os növekedése egyes jogalanyok esetében megakadályozhatja a jogi tanácsadáshoz való hozzáférés jogának gyakorlását. Ezenfelül az a körülmény, hogy egyes jogalanyok le tudják vonni az ilyen szolgáltatások nyújtását terhelő héát, míg mások nem (bár az utóbbiak közül néhányan költségmentességben részesülnek), és hogy az ellenérdekes felek e tekintetben különböző helyzetben lehetnek, alkalmas arra, hogy megakadályozza a felek közötti fegyveregyenlőség megteremtését.

38. A Cour constitutionnelle (alkotmánybíróság) arra az álláspontra helyezkedik, hogy a vitatott intézkedés elsődlegesen költségvetési célt szolgált. E tekintetben a jogalkotónak széles körű mérlegelésre volt lehetősége, azonban az említett cél észszerűen nem indokolhatja a hátrányos megkülönböztetést a bírósághoz fordulás és a jogi tanácsadáshoz való hozzáférés vagy a felek közötti fegyveregyenlőség terén. Megjegyzi továbbá, hogy a Bizottság kontra Franciaország ítéletben(13) a Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy még ha feltételezzük is, hogy az ügyvédek által a jogi segítségnyújtás keretében nyújtott szolgáltatások szociális jellegűek, és azok „segítségnyújtási, illetve szociális biztonsággal összefüggő munka végzésének” minősíthetők, e körülmény nem elegendő annak megállapítására, hogy az említett ügyvédek a héairányelv III. mellékletének 15. pontja értelmében vett „szociális jellegű, segítségnyújtási, illetve szociális biztonsággal összefüggő munkát végző intézményeknek” minősíthetők. Ebben az ügyben azonban a Bíróság nem vizsgálta az irányelv összeegyeztethetőségét a tisztességes tárgyaláshoz való joggal. Végül a Cour constitutionnelle (alkotmánybíróság) megjegyzi, hogy mivel a héairányelv harmonizációs irányelv, nem a belga jogalkotónak kell megalkotnia a saját eltérő szabályait, ugyanakkor az irányelv 371. cikkében szereplő „az egyes érintett tagállamokban az említett időpontban fennálló feltételek mellett” fordulat e tekintetben hagyhat némi mozgásteret.

39. E megfontolásokra tekintettel a Cour constitutionnelle (alkotmánybíróság) a következő kérdéseket terjeszti előzetes döntéshozatalra:

„1. a) Azzal, hogy az ügyvédek által nyújtott szolgáltatásokat anélkül vonja a hía alá, hogy az ügyvédi segítséghez való jog és a fegyveregyenlőség elve szempontjából figyelembe venné azt, hogy a jogi segítségnyújtásban nem részesülő jogalany híaalanynak minősül-e, a [héairányelv] összeegyeztethető-e [a Chartának] a [PPJE] 14. cikkével és az [EJEE] 6. cikkével együttesen értelmezett 47. cikkével, amennyiben e cikk elismeri mindenki jogát arra, hogy ügyét tisztességesen meghallgassák, lehetőséget biztosítsanak számára tanácsadás, védelem és képviselő igénybevételehez, valamint a költségmentességhez való jogot azok számára, akik nem rendelkeznek elégséges pénzeszközökkel, amennyiben az igazságszolgáltatás hatékony igénybevételehez e segítségre van szükség?

b) Ugyanezen okok miatt a [héairányelv] összeegyeztethető-e [az Aarhusi Egyezmény] 9. cikkének (4) és (5) bekezdésével, amennyiben e rendelkezések előírják a bírósághoz fordulás jogát, nem kizáró módon költséges eljárás keretében »olyan megfelelő mechanizmusok [létesítése révén], amelyeknek keretében segítséget [nyújtanak] az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést akadályozó pénzügyi és egyéb korlátok elmozdításához vagy csökkentéséhez«?

c) Az ügyvédek által a nemzeti jogi segítségnyújtási rendszer keretében nyújtott szolgáltatásokat bele lehet-e érteni a fent hivatkozott [héairányelv] 132. cikke (1) bekezdésének g) pontja alá tartozó, szociális gondozással és szociális biztonsággal szorosan összefüggő szolgáltatások körébe, illetve azok az irányelv valamely más rendelkezése alapján mentesíthetők-e? Az e kérdésre adott nemleges válasz esetén az úgy értelmezett [héairányelv], hogy az nem teszi lehetővé a nemzeti jogi segítségnyújtási rendszerben jogi segítségnyújtásban részesülő jogalanyok részére teljesített ügyvédi szolgáltatások hía alóli mentesítését, vajon összeegyeztethető-e [a Chartának] a [PPJE] 14. cikkével és az [EJEE] 6. cikkével együttesen értelmezett 47. cikkével?

2. Az 1. pontban említett kérdésekre adott nemleges válasz esetén a [héairányelv] 98. cikke – amennyiben nem írja elő kedvezményes híaérték alkalmazását az ügyvédek által teljesített szolgáltatásokra, adott esetben attól függően, hogy a jogi segítségnyújtásban nem részesülő jogalany híaalanynak minősül-e, vagy sem – összeegyeztethető-e [a Chartának] a [PPJE] 14. cikkével és az [EJEE] 6. cikkével együttesen értelmezett 47. cikkével, amennyiben e cikk elismeri mindenki jogát arra, hogy ügyét tisztességesen meghallgassák, lehetőséget biztosítsanak

számára tanácsadás, védelem és képviselő igénybevételéhez, valamint a költségmentességhez való jogot azok számára, akik nem rendelkeznek elégséges pénzeszközökkel, amennyiben az igazságszolgáltatás hatékony igénybevételéhez e segítségre van szükség?

3. Az 1. pontban említett kérdésekre adott nemleges válasz esetén a [héairányelv] 132. cikke összeegyeztethető-e [a Charta] 20. és 21. cikkében, illetve [...] [a Charta] 47. cikkével együttesen értelmezett [EUSZ] 9. cikk[...]ben rögzített egyenlőség és hátrányos megkülönböztetés tilalma elvével, amennyiben a közhasznú tevékenységek között nem említi az ügyvédi szolgáltatások héamentességét, noha más szolgáltatásokat közhasznú tevékenységként mentesít, mint például az állami postai szolgáltató által nyújtott szolgáltatásokat, különböző egészségügyi szolgáltatásokat, illetve az oktatással, sporttal, valamint kultúrával kapcsolatos szolgáltatásokat, és annak ellenére, hogy az ügyvédi szolgáltatások és [a héairányelv] 132. cikke által mentesített szolgáltatások közötti eltérő bánásmód elegendő kétséget vet fel, mivel az ügyvédi szolgáltatások hozzájárulnak bizonyos alapvető jogok tiszteletben tartásához?

4. a) Az 1. és 3. pontban említett kérdésekre adott nemleges válasz esetén a [héairányelv] 371. cikkét [a Charta] 47. cikkével összhangban lehet-e úgy értelmezni, hogy az lehetővé teszi az Unió tagállama számára, hogy részlegesen fenntartsa az ügyvédi szolgáltatások adómentességét, amennyiben e szolgáltatásokat olyan jogalanyok részére nyújtják, akik nem minősülnek héaalanyoknak?

b) A [héairányelv] 371. cikkét, [a Charta] 47. cikkével összhangban lehet-e úgy is értelmezni, hogy az lehetővé teszi az Unió tagállama számára, hogy részlegesen fenntartsa az ügyvédi szolgáltatások adómentességét, amennyiben e szolgáltatásokat olyan jogalanyok részére nyújtják, akik a jogi segítségnyújtás nemzeti rendszerében jogi segítségnyújtásban részesülnek?"

40. Az Ordre des barreaux francophones et germanophone és társai, az Orde van Vlaamse Balies, a CCBE, a belga, a francia és a görög kormány, az Európai Unió Tanácsa és az Európai Bizottság írásbeli észrevételeket nyújtottak be a Bírósághoz. A 2015. december 16-ai tárgyaláson – a francia és a görög kormány kivételével, de Jimmy Tessens és társai részvételével – ugyanezek a felek szóban eladták érveiket.

Értékelés

41. Úgy vélem, hogy először a fenti kérdések azon vonatkozásaival érdemes foglalkozni, amelyek magának a héairányelvnek az értelmezésére vonatkoznak, és ezután kell az irányelv ügyvédi szolgáltatások adómentességét vagy kedvezményes mértékű adóztatását kizáró rendelkezéseinek az Unió intézményeire kötelező dokumentumokban rögzített egyes alapelvekkel való összeegyeztethetőségével kapcsolatban felvetett különböző kérdéseket tárgyalni.

A negyedik kérdés (korlátozott adómentesség fenntartásának lehetősége)

42. Bár ezt a kérdést a kérdést előterjesztő bíróság kizárólag az első és harmadik kérdésre adott nemleges válasz esetén teszi fel, először inkább ezt a kérdést érdemes tárgyalni a másik két kérdésre adandó választól függetlenül.

43. Vitathatatlan, hogy kezdetben a hatodik irányelv 28. cikke (3) bekezdésének b) pontja, majd a héairányelv 371. cikke alapján Belgium az ügyvédi szolgáltatásokra vonatkozó mentesség hatályát 1978. január 1-jétől határozatlan időre fenntarthatta, és hogy 2013. december 31-ig, annak eltörléséig így is tett.

44. A kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra kíván választ kapni, hogy valamely tagállam, amely jogszerűen teljes körű mentességet tartott fenn az ügyvédi szolgáltatások

vonatkozásában, fenntarthatja-e a továbbiakban a mentesség korlátozottabb formáját a Charta 47. cikkére tekintettel.

45. Egyértelmű, hogy az így feltett kérdést igenlően kell megválaszolni, és ehhez nem szükséges a Charta 47. cikkére hivatkozni.

46. A Bíróság megállapította, hogy mivel a hatodik irányelv 28. cikke (3) bekezdésének b) pontja feljogosította a tagállamokat arra, hogy egyes már meglévő héamentességeket továbbra is alkalmazzanak, azt is lehetővé tette számukra, hogy ezeket a mentességeket korlátozott mértékben tartsák fenn, azonban nem vezethettek be újabb mentességeket, és nem terjeszthették ki a már létező mentességek hatályát.⁽¹⁴⁾ Ugyanez vonatkozik most a héairányelv 371. cikkére is.

47. Ugyanakkor, ahogyan arra a francia kormány és a Bizottság rámutat, a kérdés felvetésének időpontjában az adómentességet Belgiumban már teljes mértékben eltörölték.

48. Jelenlegi formájában értelmezve a kérdés nem lehet releváns az alapügy szempontjából, mivel az adómentesség többé ténylegesen egyáltalán, még korlátozottan sem tartható fenn. Ennek alapján egyetértek a francia kormánnyal és a Bizottsággal abban, hogy a kérdés elfogadhatatlan.

49. Ugyanakkor, ha a kérdést úgy kell értelmezni, hogy az adómentesség eltörlését követően az korlátozottabb formában újból bevezethető-e, a válasz egyértelműen nemleges. Ez olyan új adómentesség bevezetését jelentené, amelyről a héairányelv nem rendelkezik, ilyen lépésre pedig a 371. cikk nem ad felhatalmazást.

Az 1. c) kérdés első része (nemzeti jogi segítségnyújtási rendszer keretében nyújtott szolgáltatások mentesítésének lehetősége)

50. A kérdést előterjesztő bíróság arra a kérdésre kíván választ kapni, hogy valamely nemzeti jogi segítségnyújtási rendszer keretében nyújtott ügyvédi szolgáltatások a szociális gondozással és szociális biztonsággal szorosan összefüggő szolgáltatásokként mentességet élveznek-e a héairányelv 132. cikke (1) bekezdésének g) pontja alapján vagy az irányelv bármely más rendelkezése alapján.

51. A válasz egyértelműen nemleges.

52. Először is, ami a héairányelv 132. cikke (1) bekezdésének g) pontját illeti, a Bíróság következetesen megállapította, hogy a 132. cikkben szabályozott adómentességek célja egyes közhasznú tevékenységek végzésének előmozdítása; azok célja nem valamennyi, hanem kizárólag azon közhasznú tevékenységek hálójának alóli mentesítése, amelyeket az irányelv itt felsorol és részletesen meghatároz. A fent említett adómentességek leírására használt kifejezéseket szigorúan kell értelmezni, mivel ezek kivételt jelentenek a főszabályhoz képest, miszerint az adóalany által ellenszolgáltatás fejében teljesített minden szolgáltatásnyújtás után hálóját kell fizetni. Ugyanakkor a szigorú értelmezés követelménye nem jelenti azt, hogy a 132. cikkben használt kifejezéseket oly módon kell értelmezni, hogy azok ne tudják kifejteni hatásukat. E kifejezéseket a háttérükül szolgáló összefüggések, a héairányelv céljai és rendszere fényében kell értelmezni, különös figyelemmel a vitatott adómentesség céljára.⁽¹⁵⁾

53. A héairányelv 132. cikke (1) bekezdésének g) pontja mentesíti az adó alól „a szociális gondozással és szociális biztonsággal szorosan összefüggő szolgáltatások[at] és termékértékesítések[et], beleértve a szociális otthonok, közintézmények vagy egyéb, az érintett tagállam által szociális jellegűnek elismert intézmények szolgáltatásait és termékértékesítéseit”.

54. A Bíróságnak korábban nem volt alkalma arra, hogy megvizsgálja e rendelkezésnek valamely nemzeti jogi segítségnyújtási rendszer keretében nyújtott ügyvédi szolgáltatásokra történő alkalmazását.

55. Ugyanakkor már vizsgálta, hogy a héairányelv III. mellékletének 15. pontja (amely az irányelv 98. cikkével összefüggésben értelmezve lehet?vé teszi a tagállamok számára, hogy kedvezményes héamértéket alkalmazzanak „a tagállamok által jótékonyági szervezetként elismert, jóléti, illetve társadalombiztosítási munkát végz? szervezetek által [helyesen: a tagállamok által szociális jelleg?nek elismert, segítségnyújtási, illetve szociális biztonsággal összefügg? munkát végz? intézmények által] végzett termékértékesítések[re] és szolgáltatásnyújtások[ra], amennyiben ezek a 132. [...] cikk értelmében nem élveznek mentességet”) alkalmazható?e az olyan ügyvédi szolgáltatásokra, amelyek után az ügyvédek a jogi segítségnyújtási rendszer keretében egészben vagy részben az államtól részesülnek költségtérítésben.(16)

56. Ebben az összefüggésben a jelenleg a héairányelv 132. cikke (1) bekezdésének g) pontjában szerepl? adómentességgel kapcsolatos ítélkezési gyakorlat alapján a Bíróság megállapította, hogy a jogi segítségnyújtás keretében az ügyvédek nincsenek eleve kizárva a III. melléklet 15. pontjában szerepl? kategóriából pusztán amiatt, hogy nyereségszerzésre törekv? magánjogi jogalanyokról van szó, és hogy a tagállamok mérlegelési jogkörrel rendelkeznek arra vonatkozóan, hogy szociális jelleg?nek ismerjenek el egyes intézményeket, e mérlegelési jogkört azonban a héairányelvben meghatározott korlátok között kell gyakorolniuk.(17)

57. Ami ezeket a kereteket illeti, a Bíróság megjegyezte, hogy az uniós jogalkotó a kedvezményes adómérték alkalmazásának lehet?ségét csak egyrészt a szociális jelleg?, másrészt a segítségnyújtási, illetve szociális biztonsággal összefügg? munkavégzés kett?s követelménynek megfelel? intézmények által nyújtott szolgáltatások vonatkozásában kívánta biztosítani. Úgy ítélte meg, hogy ezt a szándékot megghiúsítaná, ha a tagállamok szabadon min?síthetnék a nyereségszerzésre törekv? magánjogi jogalanyokat az említett 15. pont értelmében vett intézménynek pusztán azon az alapon, hogy e jogalanyok szociális jelleg? szolgáltatásokat is nyújtanak. Következésképpen e pont tiszteletben tartása érdekében a tagállamok nem alkalmazhatnak kedvezményes héamértéket a nyereségszerzésre törekv? magánjogi jogalanyok által nyújtott szolgáltatások vonatkozásában kizárólag e szolgáltatások jellegének értékelése alapján, és annak figyelembevételével, hogy az érintett jogalanyok általánosságban milyen célokat követnek, és hogy szociális elkötelez?désük mennyire állandó. Az ügyvédek szakmai kategóriája nem tekinthet? szociális jelleg?nek. Ennélfogva még ha feltételezzük is, hogy az ügyvédek által a jogi segítségnyújtás keretében nyújtott szolgáltatások szociális jelleg?ek, és azok „segítségnyújtási, illetve szociális biztonsággal összefügg? munka végzésének” min?síthet?k, e körülmény nem elegend? annak megállapítására, hogy az említett ügyvédek a III. melléklet 15. pontja értelmében vett „szociális jelleg?, segítségnyújtási, illetve szociális biztonsággal összefügg? munkát végz? intézményeknek” min?síthet?k.(18)

58. Az ítélkezési gyakorlat és a héairányelv hasonlóan megfogalmazott rendelkezései következetes értelmezésének általános igénye alapján egyértelm?, hogy a 132. cikk (1) bekezdésének g) pontja nem teszi lehet?vé a tagállamok számára, hogy a nemzeti jogi segítségnyújtási rendszer keretében nyújtott ügyvédi szolgáltatásokat mentesítse az adó alól.

59. Másodszor, ami az „irányelv bármely más rendelkezését” illeti, arra ugyanazt a választ kell adni. Ahogyan arra a francia kormány rámutat, egyrészt a kérdést el?terjeszt? bíróság nem hivatkozott semmilyen más rendelkezésre, amely lehet?vé tehetne ilyen adómentességet, másrészt ha létezne ilyen rendelkezés, az ellentétes lenne a héairányelv 371. cikkével, amennyiben az lehet?vé tenné a tagállam számára, hogy az ügyvédi szolgáltatásokra vonatkozó új mentességet vezessen be

, míg a 371. cikk kizárólag az olyan, már korábban létez? adómentességek fenntartását engedélyezi, amelyeket az irányelv egyébként nem tartalmaz.

Az els?, második és harmadik kérdés (a héairányelvnek a nemzetközi dokumentumokkal és az alapelvekkel való összeegyeztethet?sege, amennyiben az nem teszi lehet?vé a tagállamok számára, hogy az ügyvédi szolgáltatásokat mentesítsék az adó alól, vagy hogy e szolgáltatások esetében kedvezményes adómértéket alkalmazzanak)

60. Az els?, második és harmadik kérdéssel a kérdést el?terjeszt? bíróság arra kíván választ kapni, hogy az a körülmény, hogy az ügyvédi szolgáltatások nem mentesek a h?a alól, és azokra kedvezményes héamérték sem alkalmazható, összeegyeztethet??e az EJEE?ben, a PPJE?ben, az Aarhusi Egyezményben, az Európai Unióról szóló szerz?désben és a Chartában rögzített számos alapelvvel.(19)

61. Az els? kérdés a) része és a második kérdés a tisztességes tárgyalásra vonatkozik, ideértve a jogi segítségnyújtáshoz és képviselőhez való jogot és az elégséges pénzeszközökkel nem rendelke? személyek számára a költségmentességhez való jogot. Az els? kérdés b) része a nem „kizáró módon költséges” igazságszolgáltatáshoz való jogra vonatkozik az Aarhusi Egyezmény alapján, az els? kérdés a) és b) része pedig a felek közötti fegyveregyenl?séggel kapcsolatosak, míg az 1. c) kérdés az elégséges pénzeszközökkel nem rendelke? személyek költségmentességhez való jogára vonatkozik. A harmadik kérdés az egyenl?ség általános elvével és a hátrányos megkülönböztetés (amelyre „adósemlegességként” is lehet hivatkozni) tilalmával foglalkozik a potenciálisan összehasonlítható szolgáltatások nyújtásának eltér? héaszempontú kezelésével összefüggésben.

62. Az els? kérdés a), b) és c) pontja, valamint a második és harmadik kérdés egyenként való és egymást követ? tárgyalása bizonyos mérték? ismétl?déssel járna, mivel többször azonos, illetve hasonló felvetéseket foglalnak magukban, csak kicsit más összefüggésben. Ezért ezeket a kérdéseket inkább az érintett különböz? alapelvek szempontjából közelítem meg, amelyek mind a tisztességes tárgyaláshoz való mögöttes jog vetületei.

63. Hadd rögzítsem az elején, hogy a felperesek által megosztott aggodalmakat és az alapeljárásban általuk követett célokat is értem, és szimpatizálok velük. Az igazságszolgáltatáshoz való jog ugyanis alapvet? jog, amelyet biztosítani kell (még ha soha nem is lehet abszolút, és nem élvezhet mindenkinek feletti els?bbséget) a tagállamok jogában és az uniós jogban egyaránt. E jog gyakorlását elkerülhetetlenül megnehezíti, ha a jogi tanácsadás vagy képviselő igénybevételének költségei megnövekednek az adómentesség eltörlése miatt.

64. Mindazonáltal általam kés?bb részletezett okokból úgy vélem, hogy az ügyvédi szolgáltatások héakötelessé tételének elve nem összeegyeztethetetlen az igazságszolgáltatáshoz való alapvet? jog egyetlen vonatkozásával sem.

65. E tekintetben a Bírósághoz érkezett számos beadvány inkább az ügyvédi szolgáltatások kivételes héamentessége Belgium általi eltörlésének módjára, mintsem annak tényére összpontosított. Például arra hivatkoztak, hogy átmeneti vagy kiegészít? intézkedéseket kellett volna elfogadni a hirtelen változásból ered? nehézségek enyhítése céljából, vagy hogy meg kellett volna újítani a jogi segítségnyújtás rendszerét.

66. Álláspontom szerint mérsékelni kellett volna az ügyvédi szolgáltatások héakötelessé tételének a belga igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés materiális költségeire gyakorolt hatását, ami el?segíthette volna a tagállamnak a Chartában és az EJEE?ben foglalt kötelezettségei teljesítését. Ugyanakkor a Bíróságnak azt kell megítélnie, hogy összeegyeztethet??e az ügyvédi szolgáltatások héairányelvben rögzített héakötelezettségének elve az alapvet? jogokkal, és nem

azt a módot, ahogyan Belgium véget vetett a korábban eltérés útján alkalmazott héamentességnek.

A jogi segítségnyújtáshoz való jog

67. Az ügyvédi szolgáltatások megfizetésére elégséges pénzeszközökkel nem rendelkező személyek jogi segítségnyújtáshoz való jogát az EJEE 6. cikk (3) bekezdése, a PPJE 14. cikk (3) bekezdésének d) pontja és a Charta 47. cikke rögzítik. Az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (5) bekezdése is hivatkozik rá, bár kevésbé kifejezett módon, amikor elírja, hogy valamennyi fél „megvizsgálja olyan megfelelő mechanizmusok létesítésének lehetőségét, amelyeknek keretében segítséget nyújtanának az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést akadályozó pénzügyi és egyéb korlátok elmozdításához vagy csökkentéséhez”.

68. A nemzeti jogi segítségnyújtási rendszereket – szemben a jogvédelmi biztosítással vagy a *pro bono publico* eljáró ügyvédek által önkéntesen nyújtott ingyenes jogi szolgáltatásokkal – nagyrészt, ha nem teljes egészében, állami forrásokból támogatják. A bíróságokról szóló törvénykönyv belga kormány által hivatkozott rendelkezései alapján egyértelműen úgy tűnik, hogy Belgiumban ez a helyzet. Az e rendszer keretében szolgáltatást nyújtó ügyvédek tehát az állam fizeti. Ha a munkadíjuk összege a hía e munkadíjra történő kivetése miatt 21%-kal nő, az államnak 21%-kal többet kell fizetnie. Ugyanakkor az állam veti ki ezt a 21%-ot, így az állam nemzeti jogi segítségnyújtási rendszer finanszírozásával kapcsolatos költsége változatlan marad.

69. Ugyanis a tárgyaláson nyilvánvalóvá vált, hogy az ilyen körbefizetések elkerülése érdekében Belgium ténylegesen 0%-os híaértéket alkalmazott a jogi segítségnyújtás költségeire.(20)

70. Következésképpen úgy tűnik, hogy az ügyvédi szolgáltatások adómentességének eltörlése nem érintette a jogi segítségnyújtás mértékét Belgiumban.

71. Ugyanakkor, bár a hía ügyvédi szolgáltatásokra történő alkalmazása a jogi segítségnyújtási rendszer finanszírozási költségeit tekintve az állam részére alapjában véve semleges hatású, az e rendszeren kívül nyújtott szolgáltatások esetében valószínűleg további bevételt eredményez. Következésképpen valamely Belgium helyzetében lévő tagállam valószínűleg több forráshoz jut, amelyet a tagállam a választása szerint a jogi segítségnyújtási rendszer finanszírozásának növelésére fordíthat például oly módon, hogy megemeli a jogi segítségnyújtás igénybevételére való jogosultság értékhatárait, ha a hía alkalmazása a kevéssel az értékhatárokat meghaladó anyagi helyzetű személyek esetében túlzottan terhesnek bizonyult. Mindazonáltal hangsúlyozom, hogy egy ilyen döntést az érintett tagállamnak kell meghoznia a jogrendszerében a peres eljáráshoz kapcsolódó költségek finanszírozásával kapcsolatos összes körülmény alapján, és ezt a közös híarendszer híaírányelvben rögzített alkalmazása semmi esetre sem írja elő vagy zárja ki.(21)

72. Végezetül hozzátenném, hogy a hía ügyvédi szolgáltatásokra történő alkalmazása nem érinti a nem ellenérték fejében nyújtott *pro bono* szolgáltatásokat, és hogy a jogvédelmi biztosítás költségeinek növekedése a jogi segítségnyújtás hiányában az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés költségeire vonatkozó, a következő címszó alá tartozó kérdés.

73. Következésképpen úgy vélem, hogy a hía ügyvédi szolgáltatásokra történő alkalmazása nem érinti a Charta 47. cikkében vagy az uniós intézmények számára kötelező bármely más dokumentumban biztosított jogi segítségnyújtáshoz való jogot.

Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés költségei jogi segítségnyújtás hiányában

74. Egyértelmű, hogy a jogi eljárásokban a tisztességes tárgyaláshoz való jog azt feltételezi, hogy a peres felet vagy a vádlottat a költségek nem akadályozzák meg a megfelelő jogi tanács és képviselő igénybevételében.

75. Az is tény, hogy (az egyes ügyvédek saját belátása szerint nyújtott *pro bono* szolgáltatásokat leszámítva) a jogi tanácsadásért és képviselőért fizetni kell.

76. Néhány esetben a pénzügyben szenvedő peres felek vagy vádlottak költségét teljes egészében vagy részben az államkasszából fedezik, és – amint azt már kifejtettem – semmi nem támasztja alá, hogy a héa szóban forgó szolgáltatásokra történő alkalmazása bármilyen módon veszélyeztetné ezt a helyzetet.

77. Ezzel szemben, ha a peres félnek vagy a vádlottnak az ügyvéd szolgáltatásait teljes egészében vagy részben saját magának kell fedeznie, a szóban forgó szolgáltatások költségének növekedése többé-kevésbé megnöveli a bírósághoz fordulás joga és a tisztességes tárgyaláshoz való jog gyakorlásának anyagi terhét. Ebben az összefüggésben a héának a korábban nem héaköteles ügyvédi munkadíjakra történő alkalmazása alkalmas arra, hogy megnövelje az ügyvédek szolgáltatásainak költségét a nem adóalanyok vagy az olyan adóalanyok esetében, akik ezt az összeget elzetesen felszámított adóként nem tudják visszaigényelni, mivel a szóban forgó szolgáltatások adóköteles kiadásai szempontjából nem minősülnek költségelemeknek.

78. E tekintetben ugyanakkor néhány megállapítást kell tenni.

79. Először is maga a kérdést elterjesztő bíróság is megjegyzi, továbbá a francia és görög kormány is hangsúlyozza, hogy az EJEE-vel összefüggésben a strasbourgi bíróság megállapította, hogy a bírósághoz fordulás joga nem abszolút. E jog korlátozható, mivel tényleges jellegénél fogva az állam általi szabályozást igényel, és az állam bizonyos mérlegelési jogkört élvez, feltéve hogy az alkalmazott korlátozások az egyénnek meghagyott hozzáférést nem korlátozzák vagy csökkentik olyan mértékben, amely a jog lényeges tartalmát sérti, jogszerű célra irányulnak, és észszerű arányossági kapcsolat áll fenn az alkalmazott eszközök és az elérni kívánt cél között.(22)

80. Ez a Bíróság is azt állapította meg, hogy a Charta 47. cikkében rögzített hatékony bírói jogvédelem elve – az eljárási költségek és/vagy ügyvédi munkadíjak megfizetése alóli esetleges mentesülést tekintve – feltételekhez köthet, feltéve hogy azok nem korlátozzák az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés jogát e jog lényeges tartalmát sértő módon, jogszerű célra irányulnak, és észszerű mértékű arányosság áll fenn az alkalmazott eszközök és az elérni kívánt cél között.(23)

81. Úgy tűnik számomra, hogy az ügyvédi szolgáltatások költségének növekedése, még ha az 21%-os is, nem tekinthető olyannak, amely az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés jogának lényeges tartalmát sértené. Ami az elérni kívánt célt illeti, a költségvetési célkitűzést (amely végső soron valamennyi adó alapvető célja) vagy a belga jog más tagállamok jogaihoz (és egy harmonizációs irányelv rendszeréhez) igazításának kívánalmát és a versenytorzulások megszüntetését kizárólag az uniós jog szempontjából jogszerűnek lehet tekinteni. Végül e tekintetben a héa általános nemzeti mértékének kiszabása e célokhoz képest semmiképpen sem tekinthető aránytalannak.

82. Másodszor, a belga kormány rámutat különösen arra, hogy azok a belga ügyvédek, akiknek szolgáltatásai 2014. január 1-jén héakötelessé váltak, az általuk nyújtott szolgáltatások céljából igénybe vett termékekre és szolgáltatásokra elzetesen felszámított héa levonásának jogát is megszerezték. Következésképpen az ilyen beszerzésekre kifizetett héa összege csökkentette a

saját költségeiket. Feltéve, hogy más korrekcióval nem éltek, hanem egyszerűen az általános héamértéket alkalmazták nettó munkadíjukra, és levonták az elzárólagosan felszámított adójukat, ezek a munkadíjak nem 21%-kal, hanem 21% mínusz az általuk levonhatóvá vált elzárólagosan felszámított héa összegének megfelelő hányad mértékben nőttek. Kétségtelen, hogy az ügyvédek talán nem rendelkeznek olyan nagy összegű adóköteles ráfordítási költséggel, mint sok más gazdasági szereplő, de annak hatását nem lehet teljesen figyelmen kívül hagyni.

83. Harmadszor, közismert, hogy a héarendszer mögött húzóódó fiskális elmélet ellenére az adóalanynak nem minősülő személyek (vagyis a végső fogyasztók) részére terméket értékesítő vagy szolgáltatást nyújtó gazdasági szereplők általában nem önállóan állapítják meg az adózás elzárólagos árakat, majd adják hozzá azokhoz gépiesen az azokra alkalmazandó héamértéket. Valamennyi versengő fogyasztói piacon figyelembe kell venniük – csak hogy két példát említsek – az adót is magukban foglaló árak azon legmagasabb szintjét, amelyet a piac még elbír, illetve annak legalacsonyabb szintjét, amely mellett a gazdasági szereplők elegendő forgalmat bonyolítanak ahhoz, hogy megérje az alacsonyabb haszonkulcs alkalmazása. Következésképpen, ha a héamértékek emelkednek vagy csökkennek, a gazdasági szereplők gyakran nem hárítják át a változások (teljes) hatását a fogyasztókra.

84. Tehát gyakorlatilag nem jelenthetjük ki, hogy automatikus és szoros kapcsolat állna fenn az alkalmazandó héamérték növekedése (a jelen ügyben olyan kiindulási helyzetből, amelyben nem kellett héát felszámítani, de levonási jog sem állt fenn, egy olyan helyzetbe, amelyben a héa mértéke 21%, és teljes egészében levonható) és a fogyasztók részére értékesített termékek és nyújtott szolgáltatások költségeinek megemelkedése között.

85. Belgiumban az ügyvédek munkadíját nem szabályozza törvény, hanem az az ügyvéd és az ügyfél közötti megállapodás tárgyát képezi. Ebben az összefüggésben az ügyvédeknek „a feladataik ellátása során tőlük elvárt körültekintéssel” kell eljárniuk, és a munkadíj „nem haladhatja meg a jogszerű mértéket”.⁽²⁴⁾ A lehetséges számítási módok magukban foglalják az óradíj meghatározását az elvégzett munkára, a szóban forgó peres eljárás típusától függő általános díjat vagy a perérték százalékát, és a díjazás a peres eljárás kimenetelétől függően is változhat (anélkül ugyanakkor, hogy a munkadíj kizárólag az eredménytől függne). A munkadíj nagysága más kritériumok figyelembevételével is módosítható, mint például az ügyfél anyagi helyzete vagy az ügyvéd tapasztalata, szakképzettsége vagy hírneve.⁽²⁵⁾ Úgy tűnik, hogy a munkadíjak nagysága Belgiumban e módosításokat megelőzően is meglehetősen változatos képet mutatott.⁽²⁶⁾

86. Ezért valószínűtlennek tűnik, hogy az ügyvédi munkadíjak héamentességének eltörlése elkerülhetetlenül az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés költségeinek általános emelkedését eredményezné. Továbbá (amint azt a Bizottság hangsúlyozta) a peres felek inkább a nyújtott szolgáltatás minőségét és a kínált „árérték arányt” tekintik lényegesebb kritériumnak, mint a szolgáltatás pusztán (tárgyalási alapot képező) költségét.

87. Negyedszer, időről időre az egyéni ügyvédeknek lehetőségük nyílik arra, hogy irodájuk bizonyos mértékű keresztfinanszírozásban részesüljön a munkadíjuk olyan módon történő megállapításával, amely figyelembe veszi a szolgáltatásaikra bevezetett héát, és mérsékli annak hatását azon jogalanyok esetében, akik számára e szolgáltatások költsége egyébként elrettentő hatású lenne. Az Ordre des barreaux francophones et germanophone honlapja szerint az ügyfél anyagi helyzete az első elem, amelyet az ügyvédeknek a jogszerű mértékű munkadíj meghatározása során figyelembe kell venniük; következésképpen a jogi segítségnyújtásra nem jogosult ügyfelek esetében olyan díjtáblázatot alkalmazhatnak, amely biztosítja, hogy a költségek egyetlen ügyfelet se fosszanak meg az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés alapvető jogától. Erre tekintettel teljes mértékben elfogadom a Jimmy Tessens és társai képviselője által a

tárgyaláson tett azon megállapítást, amely szerint ez a lehetőség nem minden ügyvéd számára egyformán elérhető, hanem az az egyes ügyvédek ügyfélkörének összetételétől függ.

88. Következésképpen nem találtam olyan rendelkezést a héairányelvben, vagy Belgiumnak az ügyvédi szolgáltatások adómentessé tételével kapcsolatban az irányelv biztosította választási lehetősége gyakorlásának megszüntetésére vonatkozó döntésében, amely alkalmas arra, hogy megsértse a Charta 47. cikkét azon az alapon, hogy a héa alkalmazása a szóban forgó szolgáltatások esetében megnöveli az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés költségeit.

89. Lényegében ugyanezek a megfontolások vonatkoznak az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (4) és (5) bekezdésére. Mindazonáltal e tekintetben néhány további konkrét megállapítást kell tenni.

90. Először is a „kizáró módon költséges” kifejezést (amelyet az Aarhusi Egyezmény a 9. cikkének (4) bekezdésében használ) a Bíróság a 85/337 irányelv(27) 10a. cikkével összefüggésben úgy értelmezte, hogy az azt jelenti, hogy az eljárásból fakadó pénzügyi teher nem akadályozhatja az érintett személyeket azon joguk gyakorlásában, hogy bírósági jogorvoslati lehetőséggel éljenek. Az ezen követelménnyel kapcsolatos kérdések értékelése során a nemzeti bíróságoknak szem előtt kell tartaniuk mind a jogait védeni kívánó személy érdekeit, mind pedig a környezet védelméhez fűződő közérdeket. Ennek során a nemzeti bíróságok nem alapozhatnak kizárólag az érdekelt fél anyagi helyzetére, hanem a költségek összegének objektív elemzését is el kell végezniük, és figyelembe kell venniük az adott felek helyzetét, a kérelmező pernyertességének észszerű esélyét, az ügy tétjének e kérelmező, illetve a környezet védelme számára képviselt fontosságát, a jogi kérdés és az alkalmazott eljárás bonyolultságát, a különböző szakaszokban való jogorvoslat esetlegesen vakmerő jellegét, valamint hogy létezik-e a költségmentesség vagy költségkorlátozás nemzeti rendszere.(28)

91. Következésképpen egyértelmű, hogy a jogorvoslatok nem kizáró költségessége követelményének való megfelelés jelenlegi megítélését eseti alapon kell elvégezni. A Bíróság ennek ellenére arra jutott, hogy a követelmény nemzeti jogba történő megfeleltetése nem állapítható meg, kivéve ha „a nemzeti bíróság valamely jogszabály alapján köteles biztosítani, hogy az eljárás a felperes számára ne legyen mértéktelenül drága”.(29) A jelen ügyben az alapeljárás feleinek egyike sem hivatkozott arra, hogy e követelményt nem megfelelően ültették át a belga jogba.

92. Ezenfelül az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (4) bekezdése a nemzeti jogi kritériumra hivatkozó 9. cikk (1)–(3) bekezdésében említett eljárásokhoz kapcsolódik. Ennek alapján a Bíróság megállapította, hogy a 9. cikk (3) bekezdése semmiféle olyan, feltétel nélküli és kellően pontos kötelezettséget nem tartalmaz, amely közvetlenül szabályozná a jogalanyok jogi helyzetét, és végrehajtása vagy hatálya későbbi aktusnak van alárendelve. Következésképpen annak alapján nem kérdőjelezhető meg az uniós jogszabály valamely rendelkezésének érvényessége.(30)

93. Az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (5) bekezdésével kapcsolatban pusztán annyit kell megjegyezni, hogy e rendelkezés egyszeresen azt kívánja meg a felektől, hogy „vizsgálják meg” olyan megfelelő mechanizmusok létesítésének lehetőségét, amelyeknek keretében segítséget nyújtának az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést akadályozó pénzügyi és egyéb korlátok elmozdításához vagy csökkentéséhez. Következésképpen arra nem lehet hivatkozni a ténylegesen elfogadott uniós jogszabály valamely rendelkezése érvényességének megtámadása céljából.

A felek közötti fegyveregyenlőség

94. Ez a kérdés lényegében arra vonatkozik, hogy az adóköteles ügyleteik céljára ügyvédi szolgáltatásokat igénybe vevő adóalanyok levonhatják az e szolgáltatások után fizetendő (elzárójelűen felszámított) héát az adóhatóságnak bevallandó (fizetendő) hűa összegéből, míg a végső fogyasztókat (vagy az ügyvédi szolgáltatásokat nem adóköteles tevékenységei érdekében felhasználó adóalanyokat) nem illeti meg ilyen levonási jog. Az alapeljárás felpereseinek állítása szerint ezért az utóbbi csoport tagjai (anyagilag) hátrányosabb helyzetben vannak az előbbi csoport tagjainál bármely jogvita esetén.

95. Ahogyan azt a strasbourgi bíróság az EJEE 6. cikkel összefüggésben elismerte, a tisztességes tárgyalás fogalma magában foglalja a fegyveregyenlőség mint a felek közötti tisztességes egyensúly megteremtésének követelményét, és az azt vonja maga után, hogy mindegyik félnek észszerű lehetőséget kell biztosítani arra, hogy az ügyét olyan feltételek között adhassa elő, amelyek nem teremtenek számára az ellenérdekű félhez képest jelentősen hátrányosabb helyzetet.(31) Az említett bíróság az ítélezési gyakorlatában számos olyan ügygel foglalkozott, amelyben a fegyveregyenlőség követelményét megsértették,(32) de tudomásom szerint soha nem kellett olyan helyzetet megítélnie, amelyben a jogi szolgáltatások költségét olyan *ad valorem* adó terhelte, amely az egyik felet határozottan érintette, míg a másikat nem.

96. E helyzethez analógia útján a „*McDonald's Two*” ügy(33) látszik a legközelebb állónak, amelyben a McDonald's gyorsétterem hálózat rágalmazásért beperelt két magánszemélyt, amiért a hálózattal szemben kritikus hangvételű szórólapot tettek közzé, és védelmük ellátásával kapcsolatban megtagadták tőlük a jogi segítségnyújtást.(34) A strasbourgi bíróság különösen az eljárás szokatlan hosszát és jogi összetettségét vette alapul, amikor megállapította, hogy a jogi segítségnyújtás megtagadása megfosztotta a vádlottakat ügyük tényleges előadásának lehetőségétől, és elfogadhatatlan mértékű fegyveregyenlőséghez vezetett a vádlottak és a McDonald's hálózat között; ezért sérti az EJEE 6. cikk (1) bekezdését.

97. Azonban ezt a döntést nem vélem különösebben hasznosnak a jelen ügybeli alapeljárás felperesei számára. Igaz, hogy az olyan helyzetre vonatkozik, amelyben az egyik fél a másik félnél jobban megengedheti magának az ügyvédi szolgáltatások igénybevételét. Ugyanakkor egyértelmű, hogy a strasbourgi bíróság az ítéletében elfogadta, hogy az e szolgáltatások megfizetésére való képesség különbözőségéből eredő fegyveregyenlőség bizonyos mértéke elviselhető, és azt elő is kell viselni. Az EJEE 6. cikk (1) bekezdése megsértésének megállapítására egy olyan ügy konkrét körülményei alapján került sor, amely egy gazdag multinacionális vállalat által két alacsony keresetű magánszemély ellen indított hosszú és összetett eljárást foglalt magában, amelynek során a magánszemélyektől megtagadták a költségmentességet, bár azt mérlegelési jogkör gyakorlásával megadhatták volna.

98. Amint arra már korábban rámutattam, a költségmentességi szabályok nagyrészt függetlenek a hűa ügyvédi szolgáltatásokra történő alkalmazására irányadó szabályoktól. Ugyanakkor a tagállamok a költségmentességet használhatják a fegyveregyenlőség felszámolására, és előfordulhat, hogy egyes esetekben így is kell eljárniuk (mint például a *McDonald's Two* ügyben). Mindazonáltal a strasbourgi bíróság ítélezési gyakorlata álláspontom szerint nem értelmezhető úgy, hogy megkövetelné a tagállamoktól az egyes peres felek által igen, míg mások által nem visszaigényelhető 21%-os adó alkalmazásának mellőzését.

99. Ezenfelül számomra úgy tűnik, hogy bár a 121:100-as maximum költségeltérés ténylegesen kedvezőtlenebb helyzetbe hozza az egyik felet a másik ellenérdekű féllel szemben, az nem sérti az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés jogának lényeges tartalmát. Mindenesetre az állam nem köteles teljes fegyveregyenlőséget biztosítani.

100. Azt is meg kívánom jegyezni, hogy a tényleges fegyveregyenlőséget valószínűleg más

tényezők is befolyásolják, ideértve különösen a különböző ügyvédek által nyújtott „árérték arányok” eltérését és az egyes felek összes anyagi forrásában fennálló különbséget. Például ha egy tehetős fogyasztó jogvitában áll egy nehéz anyagi helyzetben lévő kereskedővel, az a körülmény, hogy a kereskedő levonhatja az ügyvédi költségeire felszámított héát, valószínűsíthetően nem hozza őt a fogyasztóhoz képest kedvezőbb helyzetbe, amennyiben nem engedheti meg magának, hogy az ellenérdekes felet képviselő ügyvéddel egyeztetésű ügyvédet vegyen igénybe. Ezzel szemben, ha az utca embere küzd egy könyörtelen multinacionális óriással, az a körülmény, hogy a multinacionális vállalat levonhatja a külső ügyvédi költségeire felszámított héát, valószínűleg nem minősül döntő tényezőnek a nyilvánvaló fegyveregyenlenségszempontjából.

Az egyenlő bánásmód, a hátrányos megkülönböztetés tilalma és az adósemlegesség

101. A harmadik kérdés arra vonatkozik, hogy az ügyvédi szolgáltatások héamentességének hiánya e szolgáltatások tiltott hátrányos megkülönböztetésének minősül-e a héairányelv 132. cikkének (1) bekezdésében felsorolt más „közhasznú tevékenységekhez” képest.

102. Az állandó ítélkezési gyakorlatból következik, hogy „az egyenlő bánásmód elve, mely a héa területén az adósemlegesség elvében fejeződik ki, megköveteli, hogy a hasonló helyzeteket ne kezeljék különbözően, kivéve ha a megkülönböztetés objektíve indokolt”.(35)

103. Már korábban megjegyeztem, hogy a héairányelv 132. cikkének (1) bekezdésében meghatározott mentességek célja nem valamennyi közhasznú tevékenység ösztönzése, hanem csak egyes ilyen tevékenységeké, mégpedig azoké, „amelyeket az irányelv itt felsorol, és részletesen meghatároz”.(36) E tekintetben rögzítettem a Horizon College és Haderer ügyre vonatkozó indítványomban, hogy a mentességek jegyzéke sajnálatos módon nem rendszerezett, így nem feltétlenül lehet az egyik mentességből a másik céljaira vonatkozó következtetéseket levonni.(37)

104. Az érvelés kedvéért ugyanakkor tételezzük fel, hogy az említett ügyben levont következtetésem helytelen, vagy legalábbis indokolatlanul általános volt. Felismerhető-e a 132. cikk (1) bekezdésében meghatározott adómentességek mögött egyfajta belső logika?

105. Ezek az adómentességek röviden az alábbiakat foglalják magukban: postai szolgáltatások (az a) pont), különböző egészségügyi és egészségügghöz kapcsolódó szolgáltatások (a b)–e) és p) pont), adómentes tevékenységeket végző személyek csoportjai (az f) pont), szociális gondozás és szociális biztonság (a g) pont), gyermekek és fiatalok szociális gondozása és oktatása (a h)–j) pont), ideértve a sporttevékenységeiket is (az m) pont), vallási, kulturális és ezekhez kapcsolódó tevékenységek (a k), l) és n) pont), adománygyűjtés (a b), g)–i) és l)–n) pontban meghatározott tevékenységekre (az o) pont) és közszolgálati rádió és televízió testületek által végzett tevékenységek (a q) pont).

106. A szóban forgó egyes tevékenységek azzal a feltétellel mentesek az adó alól, hogy nem irányulhatnak nyereségszerzésre (lásd például a g) és h) pontot), míg más tevékenységek kereskedelmi céllal gyakorolhatóak (lásd például a j) pontot). Egyes esetekben az a követelmény, hogy valószínűsíthetően ne eredményezzék a verseny torzítását (az f), l) és o) pont).

107. Ha összefüggést kívánunk felállítani e tevékenységek között, megállapítható, hogy azok négy csoportba tartoznak: ezek a közszolgálati kommunikáció, egészségügy és szociális gondozás, tág értelemben vett oktatás és kultúra. Nem tehetünk olyan átfogó megállapítást, hogy az ügyvédi szolgáltatások a fenti leírt tág értelemben vett valamely csoportba tartoznak, azzal versengenek, vagy ahhoz tényleg hasonlóak,(38) és még kevésbé mondhatjuk ezt el a részletesen felsorolt tevékenységekkel kapcsolatban.

108. Mindenesetre annak megállapítása, hogy analógia útján a 132. cikk (1) bekezdésében felsoroltakon és meghatározottakon kívül más tevékenységek is adómentességet élveznek, alapvetően megváltoztatná azt az ítélkezési gyakorlatot, amely szerint „[a] fent említett adómentességek leírására használt kifejezéseket szigorúan kell értelmezni, mivel ezek kivételt jelentenek a f?szabályhoz képest, miszerint az adóalany által ellenszolgáltatás fejében teljesített minden szolgáltatásnyújtás után héát kell fizetni”.(39)

109. Álláspontom szerint ebb?l az következik, hogy az a körülmény, hogy az ügyvédi szolgáltatások nem szerepelnek a héairányelv 132. cikkének (1) bekezdésében foglalt felsorolásban, nem ad alapot a hasonló helyzetek eltér? kezelésének megállapítására.

Véggkövetkeztetések

110. A fenti megfontolásokra tekintettel véleményem szerint a Bíróságnak a Cour constitutionnelle (alkotmánybíróság, Belgium) által feltett kérdéseket a következ?k szerint kell megválaszolni:

1) A közös hozzáadottértékadó?rendszer?l szóló, 2006. november 28?i 2006/112/EK tanácsi irányelv 371. cikkének helyes értelmezése esetén az a tagállam, amely e rendelkezéssel összhangban továbbra is fenntartotta az ügyvédi szolgáltatások héamentességét, korlátozhatja e mentesség hatályát, anélkül hogy azt teljesen eltörölné. Ugyanakkor a tagállam nem vezetheti be ugyanazt a mentességet korlátozottabb hatállyal, ha azt egyszer már teljesen eltörölte.

2) Sem a héairányelv 132. cikke (1) bekezdésének g pontja, sem annak bármely más rendelkezése nem hatalmazza fel a tagállamokat arra, hogy a nemzeti segítségnyújtási rendszer keretében végzett ügyvédi szolgáltatások nyújtását szociális gondozással és szociális biztonsággal szorosan összefügg? szolgáltatásként mentesítsék a héa alól.

3) Az el?zetes döntéshozatalra el?terjesztett kérdések vizsgálata során nem merült fel olyan körülmény, amely a 2006/112 irányelv érvényességét érintené.

1 – Eredeti nyelv: angol.

2 – A tagállamok forgalmi adóra vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról – közös hozzáadottértékadó?rendszer: egységes adóalap?megállapításról szóló, 1977. május 17?i 77/388/EGK hatodik tanácsi irányelv (HL 1977. L 145., 1. o.; magyar nyelv? különkiadás 9. fejezet, 1. kötet, 23. o.).

3 – A közös hozzáadottértékadó?rendszer?l szóló, 2006. november 28?i 2006/112/EK tanácsi irányelv (HL 2006. L 347., 1. o.; helyesbítés: HL 2007. L 335., 60. o., HL 2015. L 323., 31. o.).

4 – Kelt Rómában, 1950. november 4?én. Minden tagállam aláírta az EJEET, de ahhoz az Európai Unió még nem csatlakozott; lásd: 2/13 vélemény, EU:C:2014:2454.

5 – Elfogadásra került az Egyesült Nemzetek Közgy?lése által, 1966. december 16?án, az *Egyesült Nemzetek Szerz?déseinek Tára*, 999. kötet, 171. o., és 1057. kötet, 407. o. Az Európai Unió összes tagállama csatlakozott az Egyezségokmányhoz, amely 1976. március 23?án

lépett hatályba.

6 – 1998. június 25-én írták alá Aarhusban, és azt az Európai Közösség nevében a 2005. február 17-i 2005/370/EK tanácsi határozat (HL L 124., 1. o.) hagyta jóvá. Azt az uniós jogba a környezettel kapcsolatos egyes tervek és programok kidolgozásánál a nyilvánosság részvételéről, valamint a nyilvánosság részvétele és az igazságszolgáltatáshoz való jog tekintetében a 85/337/EGK és a 96/61/EK tanácsi irányelv módosításáról szóló, 2003. május 26-i 2003/35/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL 2003. L 156., 17. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 7. kötet, 466. o.) ültette át.

7 – HL 2010. C 83., 389. o.

8 – A 135. és 136. cikkben szabályozott mentességek nem képezik a jelen ügy tárgyát.

9 – 2007. január 1-jéig ezeket a rendelkezéseket a hatodik héairányelv 28. cikke (3) bekezdésének b) pontja és F. melléklete tartalmazta.

10 – *Vagyis avocats/advokaten*. A közjegyzői és végrehajtói szolgáltatások 2011. december 31-ig szintén mentességet élveztek, amikor is a mentességet eltörölték.

11 – Loi du 30 juillet 2013 portant des dispositions diverses.

12 – Lásd például a *Ordre des barreaux francophones et germanophone* honlapját: <http://www.avocats.be/fr/combien?ca?coûte>.

13 – Bizottság kontra Franciaország ítélet, C-492/08, EU:C:2010:348, 45–47. pont.

14 – Lásd: *Kerrutt*-ítélet, 73/85, EU:C:1986:295, 17. pont; *Norbury Developments* ítélet, C-136/97, EU:C:1999:211, 19. pont; *Idéal tourisme* ítélet, C-36/99, EU:C:2000:405, 32. pont. Analógia útján lásd továbbá: *Danfoss és AstraZeneca* ítélet, C-371/07, EU:C:2008:711, 24–44. pont (az elzetesen felszámított hía levonásához való jog gyakorlása alóli kivételek fenntartásának hasonló lehetőségéről).

15 – Lásd például: *Žamberk*-ítélet, C-18/12, EU:C:2013:95, 17–20. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat.

16 – Bizottság kontra Franciaország ítéletet, C-492/08, EU:C:2010:348.

17 – Bizottság kontra Franciaország ítélet, C-492/08, EU:C:2010:348, 36–41. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat.

18 – Bizottság kontra Franciaország ítélet, C-492/08, EU:C:2010:348, 43–47. pont.

19 – Igaz, hogy az EJEE és a PPJE hivatalosan nem váltak az uniós jog részévé (lásd: *Inuit Tapiriit Kanatami és társai kontra Bizottság* ítélet, C-398/13 P, EU:C:2015:535, 45. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat). Ugyanakkor az a tény, hogy a Charta által biztosított jogok tartalma és terjedelme azonos az EJEE-ben biztosított azonos jogokéval, a Bíróságot következetesen arra készítette, hogy az utóbbira és a strasbourgi bíróság ítélkezési gyakorlatára támaszkodjon a Charta értelmezése során. Ezenfelül a Bíróság rámutatott arra, hogy az emberi jogok területén az EJEE különös jelentéssel rendelkezik, és a PPJE egyike azoknak a nemzetközi dokumentumnak, amelyeket figyelembe vesz az uniós jog általános elveinek alkalmazása során (lásd például: *Parlament kontra Tanács* ítélet, C-540/03, EU:C:2006:429, 35–38. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

20 – Bár az állam szemszögéből ez a megközelítés ugyanahhoz az eredményhez vezet, mint a hía felszámítása és a beszédett összegeknek a jogi segítségnyújtási rendszerbe való visszacsatornázása, kétségeim vannak a tekintetben, hogy ez a megoldás összeegyeztethet-e a héairányelvvel. A formális összeegyeztethetlenség mellett az Unió saját forrásainak beszédését is érintheti, amelyek magukban foglalják a harmonizált híaalap bizonyos százalékát (lásd az Európai Közösségek saját forrásainak rendszeréről szóló, 2007. június 7-i 2007/436/EK, Euratom tanácsi határozat (HL L 163., 17. o.) 2. cikkének b) pontját). Ugyanakkor a jelen ügyben a nemzeti bíróság kérdései nem vetik fel e problémát, vagy az nem releváns azok szempontjából.

21 – A tagállamok jogi segítségnyújtási rendszerei rendkívül változatosak a finanszírozás és fedezet tekintetében. Lásd például: az igazságszolgáltatás hatékonyságával foglalkozó európai bizottság (CEPEJ) által készített *Tények és számadatok a CEPEJ 2012–2014. évi értékeléseiből, Az uniós tagállamok igazságügyi rendszereinek működéséről szóló tanulmány*, amelyből kiderül, hogy 2012-ben Ausztria jogi segítségnyújtásra szánt költségvetési kerete lakosonként 2,25 euró volt, vagyis összességében kevesebb, mint az állam bírósági díjakból vagy illetékekből származó bevétele, míg Svédország költségvetési kerete lakosonként 24,74 euró összegnek felelt meg, amelynek csupán 1%-át fedezték a bírósági díjak és illetékek. Ugyanakkor ezek a kérdések az uniós jog jelenlegi állása szerint teljes mértékben a tagállamokra tartoznak, feltéve hogy tiszteletben tartják a Chartát, az EJE-t és a strasbourgi bíróság ítélezési gyakorlatát; lásd például a büntetőeljárás során és az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról, valamint valamely harmadik félnek a szabadságelvonáskor történő tájékoztatásához való jogról és a szabadságelvonás ideje alatt harmadik felekkel és a konzuli hatóságokkal való kommunikációhoz való jogról szóló, 2013. október 22-i 2013/48/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv (48) preambulumbekzdését (HL L 294., 1. o.).

22 – Lásd például: Jones és társai kontra Egyesült Királyság ítélet, 34356/06. és 40528/06. sz., 186. §, Ítéletek és Határozatok Tára 2014.

23 – Lásd például: GREP-végzés, C-156/12, EU:C:2012:342, 35. és azt követő pontok, valamint a rendelkezés rész. Lásd továbbá a Charta 47. cikkében rögzített hatékony jogorvoslathoz való joggal kapcsolatban: Orizzonte Salut ítélet, C-61/14, EU:C:2015:655, 49. pont.

24 – A bíróságokról szóló belga törvénykönyv 446b. cikke.

25 – Lásd az Ordre des barreaux francophones et germanophone honlapját: <http://www.avocats.be/fr/combien?ca?coûte>.

26 – Így az Európai Bizottság részére 2007 decemberében készített, *Az Európai Unióban a polgári peres eljárások költségeinek átláthatóságáról szóló tanulmány* rámutat arra, hogy Belgiumban az ügyvédek átlagos adózás elött óradíja 100 euró és 250 euró között alakult (lásd: https://ejustice.europa.eu/content_costs_of_proceedings?37?en.do). 2015-ben számos ügyvéd honlapjának megtekintése alapján Brüsszelen kívül az alapóradíjak 80 euró és 150 euró között ingadoznak, míg egy, a belga kormány által igénybe vett brüsszeli ügyvédi irodáról szóló közelmúltbeli hír szerint az ügyvédi iroda óradíjai 225 euró és 600 euró között mozogtak a kedvezmények levonását követően, de még az adózás elött (lásd: http://www.rtf.be/info/belgique/detail_la?ministre?galant?appelee?a?s?expliquer?a?la?chambre?sur?ses 9120926).

27 – Az egyes köz- és magánprojektek környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról szóló, 1985. június 27-i 85/337/EGK tanácsi irányelv (HL 1985. L 175., 40. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 1. kötet, 248. o.); lásd a fenti 6. lábjegyzetet. A 10a. cikk ötödik bekezdése

elírja, hogy „[a]z eljárásnak igazságosnak, méltányosnak és gyorsnak kell lennie, és nem lehet mértéktelenül drága”.

28 – Edwards és Pallikaropoulos ítélet, C-260/11, EU:C:2013:221, 36. és azt követő pontok, valamint a rendelkezés rész.

29 – Bizottság kontra Egyesült Királyság ítélet, C-530/11, EU:C:2014:67, 55. pont.

30 – Lásd például: Tanács és társai kontra Vereniging Milieudefensie és Stichting Stop Luchtverontreiniging Utrecht ítélet, C-401/12 P–C-403/12 P, EU:C:2015:4, 54. és 55. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat.

31 – Lásd például: 1993. október 27-i Dombo Beheer B. V. kontra Hollandia ítélet, 14448/88. sz., 33. §, A. sorozat 274. sz.; 1996. október 23-i Ankerl kontra Svájc ítélet, 38. §, Ítéletek és Határozatok Tára 1996?V.; Kress kontra Franciaország ítélet [GC], 39594/98. sz., 72. §, Ítéletek és Határozatok Tára 2001.; 2002. június 4-i Komanický kontra Szlovákia ítélet, 32106/96. sz., 45. §. A fegyveregyenlőség elvének elemzése során a Bíróság egyezős álláspontra jutott; lásd: Otis és társai ítélet, C-199/11, EU:C:2012:684, 71. pont; Guardian Industries és Guardian Europe kontra Bizottság ítélet, C-580/12 P, EU:C:2014:2363, 31. pont.

32 – Például ahol az egyik fél fellebbezését nem kézbesítették a másik fél részére (2001. február 6-i Beer kontra Ausztria ítélet, 30428/96. sz., 19. §); csak az egyik féllel szemben járt le a keresetindítási határidő (Platakou kontra Görögország ítélet, 38460/97. sz., 48. §, Ítéletek és Határozatok Tára 2001?I.; Wynen kontra Belgium ítélet, 32576/96. sz., 32. §, Ítéletek és Határozatok Tára 2002?VIII.); a két koronatanú közül csak az egyiket lehetett meghallgatni (1993. október 27-i Dombo Beheer B. V. kontra Hollandia ítélet, 14448/88. sz., 34. és 35. §, A. sorozat 274. sz.); az egyik fél jelentős elnyert élvezett a releváns információkhoz való hozzáférés terén, az eljárás során domináns pozíciót foglalt el, és jelentős befolyást gyakorolt a bíróság értékelésére (Yvon kontra Franciaország ítélet, 44962/98. sz., 37. §, Ítéletek és Határozatok Tára 2003?V.); illetve a felek egyike olyan pozíciót töltött be vagy olyan feladatot látott el, amelyt elnyösebb helyzetbe hozta, és a bíróság a másik fél számára megnehezítette, hogy ezt komolyan megtámadja, azáltal hogy nem tette e másik fél számára lehetővé, hogy hivatkozzon a releváns okirati bizonyítékokra és tanúvallomásra (1997. február 24-i De Haes és Gijssels kontra Belgium ítélet, 19983/92. sz., 54. és 58. §, Ítéletek és Határozatok Tára 1997?I.).

33 – Steel és Morris kontra Egyesült Királyság ítélet, 68416/01. sz., 59–72. §, Ítéletek és Határozatok Tára 2005?II.

34 – Bár a vádlottak megfeleltek a költségmentesség általános pénzügyi kritériumainak, a rágalmozás tárgyában folytatott eljárásokat eleve kizárták a jogi segítségnyújtásból, és a kivételes esetekben mérlegelési jogkörben történő megítélésére nem került sor.

35 – Lásd például: Jetair és BTW-éénheid BTWE Travel4you ítélet, C-599/12, EU:C:2014:144, 53. pont.

36 – Lásd a fenti 52. pontot.

37 – C-434/05 és C-445/05, EU:C:2007:149, 64. pont.

38 – E tekintetben lásd: Marks & Spencer ítélet, C-309/06, EU:C:2008:211, 49. pont, amelyben a Bíróság megjegyezte, hogy „míg az adósemlegesség elvének figyelmen kívül hagyása csak versenyhelyzetben lévő gazdasági szereplők között fordulhat elő, [...] az egyenlő bánásmód általános elvét az adózás területén olyan egyéb típusú hátrányos megkülönböztetések is sérthetik,

amelyek olyan gazdasági szereplőket érintenek, akik nincsenek szükségképpen versenyhelyzetben, más szempontokból mégis hasonló helyzetben vannak”.

39 – Lásd a fenti 52. pontot.